

али змушені були демонструвати максимальну лояльність до центральної влади для збереження свого становища та міста. На нашу думку, ситуація навколо повстання 387 р. в Антіохії показує слабкість позицій курії. Мирний діалог із центральною владою давав слабкі результати – імператор і чиновники не хотіли змінювати свої рішення, чути аргументи курії. Агресивні, силові дії проти центральної влади куріалам самим не підходили. Водночас у містах формується нова сила – театральні клакери, прообраз потужних партій пізнього наступних століть. Вони були менш формалізованими об'єднаннями, менше залежали від центральної влади, не цуралися будь-яких методів для досягнення своїх цілей. Повстання показало, що ці сили виходять на політичну арену і саме вони стають основною опозицією імператорській владі у містах.

Список використаних джерел:

1. Зосим. Новая история / Зосим. – Белгород : Изд. Белгородского гос. ун-та, 2010. – 350 с.
2. Курбатов Г.Л. К вопросу о "хулящих Бога" и восстании 387 г. в Антиохии / Г.Л. Курбатов // Древний мир : сб. в честь акад. В.В. Струве / под ред. В.Н. Пигулевской. – М. : Изд-во восточной литературы, 1962. – С. 572–578.
3. Курбатов Г.Л. Ранневизантийский город (Антиохия в IV в.) / Г.Л. Курбатов. – Ленинград : Изд. Ленинградского ун-та., 1962. – 286 с.
4. Иоанн Златоуст. Творения в русском переводе: в 12 т. – Т. 2 / Иоанн Златоуст. – СПб. : Санкт-Петербург. дух. акад., 1896. – 979 с.
5. Либаний. Речи : в 2 т. – Т. 2 / Либаний. – СПб. : Квадриум, 2014. – 760 с.
6. Патлажан Ю.І. Повстання міської бідноти Антіохії в 387 р. н. е. / Ю.І. Патлажан // Наукові записки Станіславського пед. ін-ту. Історико-філологічна серія. – 1956. – Т. 1. – С. 21–30.
7. Созомен Эрмий. Церковная история / Э. Созомен. – СПб. : Тип. Фишера, 1851. – 636 с.
8. Феодорит. Церковная история / Феодорит. – М. : Российская политическая энциклопедия, 1993. – 239 с.

D. Pukhovets, Ph. D. in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE RIOT OF A. D. 387 IN ANTIOCH

The aim of the article is to consider the insurrection that took place at A. D. 387 in one of the 4 largest cities of the Roman Empire – Antioch. The political situation in the cities of the empire is analyzed through the prism of the rebellion – the relationship in the triangle: imperial power – curia (urban elite) – the population. The main sources from the history of revolt are analyzed in the clause. They are the speeches of the pagan orator Libanius and the Christian leader John Chrysostom. It was clarified with what purpose they wrote their works, on which listeners they were calculated, which facts about mutiny they wanted to submit truthfully, and what they wanted to conceal. The emphasis is on the causes of the uprising and the dynamics of its deployment. Separate consideration is given to the presence of a religious factor among the causes of rebellion. Particular attention is paid to the question which categories of the population took the most active part in the insurrection, which role in the events belonged to the theatrical claque. The situation in Antioch after the suppression of the uprising, the causes of chaos and disorder in the city are investigated. Also, it is followed the process of establishing the interaction between the central government of Emperor Theodosius I and the city elite of Antioch after the revolt. It was determined which punishments were received by various sections of the population of Antioch according to the decisions of the emperor and his representatives in Syria.

Key words: Roman Empire, Antioch, riot, Theodosius I, curia, theatrical claque.

УДК 94(271/27-47)"20"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.138.13>

Т. Пшеничний, канд. іст. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ СУСПІЛЬСТВА В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Невід'ємною частиною життя суспільства була і залишається церква. Український церковний простір будувався на спадщині поколінь і згодом міг стати елементом національного відродження українського народу. У ХХ ст. це було чітко представлено Українською греко-католицькою церквою, яка змогла стати центром національного руху та творцем національної інтелектуальної еліти, пропагандистом справедливості в радянські часи. Статтю присвячено місцї Української греко-католицької церкви в національному вихованні українського суспільства, діяльності її духовенства та єпископів у збереженні національної ідентичності українського народу.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква, українська нація, український народ, національна спадщина, соціальна доктрина церкви.

Невід'ємним сегментом життя суспільства була і залишається церква. В Україні церковний простір формувався під впливом різних чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, що і спричинило його неоднорід-

9. Browning R. The Riot of A.D. 387 in Antioch: The Role of the Theatrical Claque in the Later Empire / R. Browning // The Journal of Roman Studies. – 1952. – Vol. 42. – Pp.13–20.

10. French, D.R. Rhetoric and the Rebellion of A.D. 387 in Antioch / D.R. French // Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte. – 1998. – Bd. 47. – Pp. 468–484.

11. Stephens, J. A Pagan and Christian Interpretation of the 387 Riot of Statues / J. Stephens. – Athens: ATINER'S Conference Paper Series, No: MDT2013-0391, 2013. – 16 p.

References

1. ZOSIM (2010). *Novaya istoriya* [The New History]. Belgorod: Izdatel'stvo Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. [In Russian]
2. KURBATOV, G.L. (1962) K voprosu o "xulyashhix Boga" i vosstanii 387 g. v Antioxi [The Question of "Blasphemers of God" and the uprising of 387 in Antioch]. In: V.N. Pigulevskaya, ed. *Drevnij mir: sbornik v chest' akademika V.V. Struve*. Moscow: Izdatel'stvo vostochnoj literatury. [In Russian]
3. KURBATOV, G.L. (1962) *Rannevizantijskij gorod (Antioxiya v IV v.)* [Early Byzantine City (Antioch in the 4th century)]. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta. [In Russian]
4. IOANN ZLATOUST (1896) *Tvoreniya v russkom perevode* [Works in Russian Translation]. Vol. 2. Sain Petersburg: Sankt-Peterburgskaya duxovnaya akademiya. [In Russian]
5. LIBANIJ (2014) *Rechi* [Orations]. Sain Petersburg: Kvadrivium. [In Russian]
6. PATLAZHAN, YU.I. (1956) *Povstanniya miskoi bidnoty Antiokhii v 387 r. n.e.* [The Uprising of the Urban Poor of Antioch in AD 387]. *Naukovi zapysky Stanislavskoho pedahohichnoho Instytutu. Istoryko-filolohichna seriya*. 1. Pp. 21–30. [In Ukrainian]
7. COZOMEN ERMIJ (1851) *Cerkovnaya istoriya* [Church History]. Sain Petersburg: Tipografiya Fishera. [In Russian]
8. FEODORIT (1993) *Cerkovnaya istoriya* [Church History]. Moscow: Rossijskaya politicheskaya enciklopediya. [In Russian]
9. BROWNING, R. (1952) The riot of A.D. 387 in Antioch: The role of the Theatrical Claque in the Later Empire. *The Journal of Roman Studies*. Vol. 42. Pp. 13–20.
10. FRENCH, D.R. (1998) Rhetoric and the Rebellion of A.D. 387 in Antioch. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*. Bd. 47. Pp. 468–484.
11. STEPHENS, J. (2013) *A Pagan and Christian interpretation of the 387 Riot of Statues*. Athens: ATINER'S Conference Paper Series, No: MDT2013-0391.

Надійшла до редколегії 25.04.18

ність. Він кристалізувався впродовж століть і нині відображає глибоку духовну спадщину українського народу. Проте в новітній українській церковній історії існує безліч трагічних сторінок, що свідчать про намагання реформу-

вати Українську церкву лише через те, що вона була центром національного руху, консолідуючою силою вітчизняної інтелектуальної еліти, промоутером справедливості в радянську добу, носієм просвітництва тощо.

Аналізуючи різні аспекти церковного життя в Україні у XX ст., кожен сучасний історик не може залишити поза увагою історію однієї з найчисельніших вітчизняних конфесій – Українську греко-католицьку церкву. Її минуле драматичне, а життя духовенства, монашества і вірних навіть трагічне. Починаючи з 1946 р., коли УГКЦ в СРСР була офіційно заборонена, про неї не писали, тисячі священників опинилися в сибірських концентраційних таборах, на уранових рудах Казахстану, у каменоломнях, на лісопозаводах тощо. І це була реакція радянського керівництва на греко-католиків як носіїв української національної традиції. Таким чином, актуальність статті полягає у двох аспектах: по-перше, повернення із забуття маловідомих сторінок української церковної історії, які в радянську добу були піддані цензурі; по-друге, в умовах сьогодення, вивчення історії УГКЦ – це один зі способів збагнути її націотворчу місію, яку ніс у світ її провід та віряни. Відповідно, автор ставить за мету показати феномен соціальної доктрини греко-католицької церкви крізь призму популяризації її ієрархами, духовенством і монашеством української національної спадщини у першій половині XX ст.

В українській історіографії вже утвердилася оцінка щодо ролі Української греко-католицької церкви та її проводу в національних змаганнях українського народу, що припали на XX ст. Насамперед, слід відзначити фундаментальні дослідження з історії української церкви, які виходили як в еміграції до 1989 р., так і в Україні після розпаду СРСР. Серед відомих учених, що займалися вивченням історії УГКЦ, слід відзначити українських дослідників – Ф. Онуфрійчука [16], М. Кушніра [11], І. Нагаєвського [15], С. Томашівського [18] та ін. До плеяди сучасних дослідників Української греко-католицької церкви слід віднести У. Кошетар [9], С. Гуркіна [5, с. 265–282], О. Лисенко [13, с. 29–50], В. Марчук [14] та багатьох ін. Усі згадані вчені, залежно від сфери своїх наукових інтересів, висвітлювали націотворчу "доктрину" греко-католицької церкви на українських землях, глибокий патріотизм її провідників, різновекторну харитативну роботу греко-католицьких священників і монахів, які повсюдно представляли велич і багатство української культури, відстоювали право на життя людей, що зазнавали переслідувань різними політичними режимами.

Вивчення соціальної доктрини УГКЦ неможливе без розуміння того, що у XX ст. її творцями і редакторами були очільники самої церкви – згадуваний уже митрополит Андрей Шептицький і патріарх Йосип Сліпий. Період їхнього архіпастирського служіння виявився драматичним, трагічним і тотально негуманним з боку політичного устрою держав-окупантів українських земель. Однак їм вдалося вберегти національну самобутність своєї церкви, сформувати навколо неї ядро української галицької інтелігенції, виховати цілу генерацію молодих осіб, яка в міжвоєнний період та в умовах двох світових війн активно працювала над збереженням української національної спадщини. Оцінюючи заслуги А. Шептицького у підтримці широкого просвітницького руху серед молоді Галичини, І. Крип'якевич разом із М. Дольницьким відзначали, що вже в 1914 р. виявилися плоди праці греко-католицьких монахів і священників, а серед них і глави церкви. Завдяки митрополиту та його авторитету в Австро-Угорщині, "українці мали своїх послів у крайових соймах і в австрійському парламенті... Гасло української самостійної держави стало основним гаслом усіх політичних стремлінь й усього полі-

тичного діяння українців в Австрії" [10, с. 112]. Таким чином, ще напередодні Першої світової війни одним з інструментів популяризації УГКЦ національної самобутності українського народу була сама ж його участь у політичному житті. Своєю присутністю на арені тогочасних подій галицьке українство разом із греко-католицьким духовенством презентувало себе і свої національні стремління.

В умовах складних суспільно-політичних трансформацій першої половини XX ст., Українська греко-католицька церква стала єдиною в Галичині консолідуючою інституцією. Більше того, у добу революційних подій 1917–1921 рр., вона відверто змагалася за виховання та навчання молодого покоління. Практично на кожному рівні її духовенство заявляло про самобутність українського народу, його право на самовизначення і державність. Так, після 1918 р., коли територія Східної Галичини стала центром боротьби за повернення до складу другої Речі Посполитої, греко-католицькі священники перед міжнародною спільнотою заявляли про неправомірність таких заходів і розкривали масштаби репресій польських військ у Галичині. Власне, це підтверджує думку сучасної дослідниці У. Кошетар, яка відзначає, що ще з початку XX ст. УГКЦ в Галичині хоч і задекларувала своє невтручання у політичні процеси, але "...тим не менше суттєво впливала на перебіг подій шляхом участі в громадському житті, ... культурних, просвітницьких організаціях... Зрештою, 1 січня 1931 р. було утворено Український католицький союз, що за посередства безпосередню участь УГКЦ у суспільно-політичному житті Галичини" [9, с. 5–6].

Про інтеграцію Української греко-католицької церкви в суспільні процеси яскраво свідчать й окремі сторінки із життя її духовенства та єпископату. Так, в українській церковній історіографії відзначено імена єпископів Й. Коциловського, К. Шептицького, Г. Хомишина, священників – Й. Маринюка, В. Лиска, С. Онишкевича, Т. Войнаровського, А. Волошина, Й. Сліпого, К. Селецького та багатьох інших. Зокрема, при розбудові системи богословської освіти в Галичині, майбутній очільник УГКЦ о. Й. Сліпий здійснив чималу кількість поїздок до західноєвропейських навчальних закладів, у яких, як писав вітчизняний історик В. Ленчик, "студіював системи високих шкіл" [12, с. 125]. Спільно із митрополитом Андреем, ректором заснованої у 1929 р. Львівської духовної академії, втілювали у життя проект підготовки високоосвіченої, інтелектуально-підкованої генерації українців.

Співфундатором просвітницької діяльності в Галичині був також й о. К. Силецький. В українській еміграції про нього писали: "окрім душпастирської праці о. Силецький займався навчанням молодого покоління. У с. Цеблі та Жужеві (нині це Сокальський р-н Львівської обл. – *Авт.*), де він довго працював, позакладав читальні" [3, с. 140]. Із суспільним запитом щодо нагальної потреби виховання української молоді стикаємося й у пресі, що виходила у 1930–1940-х рр. Так, на шпальтах газети "Бережанські вісті" (Тернопільщина. – *Авт.*) від 1 березня 1942 р. зазначалося: "Проблема організації української молоді незвичайно багатогранна і складна з уваги на умовини, серед яких доводилося нашому народові, а зокрема нашому молодому поколінню жити в останніх часах. Продовж кількох останніх десятиріч українська молодь неоднократно шукала таких форм свого організованого життя, які найкраще відповідали її психіці, змаганням та національно-духовним постулатам нової доби, і які могли б поміщуватися в рамках даної політичної дійсності. А що ця дійсність ішла в різкий розріз із національним і культурним жит-

тям та його справедливими вимогами, тому й проблема конструктивної організації молоді завжди натрапляла на своєму шляху безліч перепон і труднощів" [1, с. 1]. УГКЦ через свої інституції намагалася відповісти на виклики часу і запити населення Галичини. Окрім розбудови системи освіти, це вдавалося робити і через видання цілої низки часописів та журналів, які несли просвітницький посыл. Серед них були й наукові видання, які публікували великими накладками з метою розповсюдження серед населення. Відомими друкованими органами були – "Нова Рада", "Правда", "Поступ", "Записки Чину Святого Василя Великого", Вісник наукового богословського товариства "Богословія" тощо. Так, носієм української національної ідеї був, зокрема, Часопис "Місіонер", перший номер якого з'явився ще у травні 1897 р. під патронуванням монахів Чину Святого Василя Великого (ЧСВВ). М. Ваврик (церковний діяч, священник, доктор богослов'я) у 1958 р. відгукувався про видання так: "У часах найгостріших правописних суперечок був це просто революційний почин у релігійно-церковній ділянці, але при тому був це подих свіжого повітря, що заставляв народну душу щораз глибше перейматися життям без огляду на протицерковні затії радикальщини і маризм москвофільства" [2, с. 135]. У 1940-х рр. на шпальтах місцевих часописів, зокрема у "Зборівських вістях", періодично публікували і звернення митрополита А. Шептицького, у яких глава греко-католицької церкви закликав суспільство до "державного життя" [6, с. 2].

Ключовим фактором, який дозволяє вповні дати оцінку місцю Української греко-католицької церкви в історії України в новітню добу, є її соціальна місія. Вона закладена в соціальній доктрині самої церкви, яка за словами папи Івана Павла II "... не є ідеологією, а докладним формулюванням результатів глибоких роздумів, здійснених у світлі віри та церковної традиції, над складною дійсністю людського існування в суспільстві і в міжнародному контексті" [8, с. 13]. Складні геополітичні трансформації ХХ ст., що принесли на українські землі війни, тоталітарні режими, голодомори, репресії, поставили перед єпископатом УГКЦ безліч запитань, які потребували негайної відповіді. А вона, так чи інакше, була пов'язана зі збереженням людського життя та гідності, протистоянням тотальній аморальності, атеїзації та антигуманізму. Проте особливистістю усього цього процесу була не лише реакція на реалії, але й спроба протистояти їм. Одним із таких способів стала масштабна просвітницька робота над вихованням нової генерації українства, яке б зуміло очолити націотворчі процеси. Адже, як відзначав митрополит А. Шептицький, "...Людська природа, що чим більшими хто відзначається прикметами, тим він на більшій небезпеці наражений. Тому любов Батьківщини і жертва для Батьківщини знає такі тонкі, такі скриті небезпеки, що про них часом трудно й говорити" [21, с. 107]. Отже, переконана У. Кошетар, Українська греко-католицька церква у першій половині ХХ ст. виконувала широкий спектр загальносоціальних функцій, що так чи інакше несли політичне навантаження. Зокрема, вона виокремлює комунікативну, інтегративну, консервативно-зберігаючу, когнітивну та релігійно-політичного символічного забезпечення [9, с. 6–7].

У контексті зазначеного вище слід наголосити, що у словах греко-католицьких єпископів, незалежно від місцезнаходження їхньої єпископської кафедри, а також і глави УГКЦ крилося чітке розуміння масштабної гуманітарної кризи, занепаду суспільної толерантності, викривлення суспільних відносин, руйнування традиційної моделі розвитку націй та етносів. Їхня реакція була закономірною і виправданою з огляду на широкомасштабну різновекторну атаку країн-окупантів проти українст-

ва. У своєму зверненні до молоді в 1932 р. митрополит А. Шептицький уже наголошував на змінах, що відбулися у свідомості українців під впливом політичних віянь доби: "Мало у Вас того, що давніші покоління називали толеранцією. Ця течія загальносвітова, яка створила з одного боку фашизм і такий виразний у многих державах нахил до диктатури, а з другого боку – большевизм" [21, с. 105]. Іншими словами, митрополит Шептицький застерігає молоде покоління від ейфорії радикалізму й антигуманізму. Як прихильник і фундатор вітчизняних молодіжних організацій, розширення мережі національного виховання, закликаючи суспільство зростати в політичній свідомості, він постійно наголошував і на певних пересторогах "сліпого" патріотизму, вважав його хибною: "...У Ваших жертвах є ще одно, що псує і перед чим мушу Вас перестерегти. Ви за скоро, ще не приготовані, рветесь до праці для загалу, до політики. Ви думайте, що жертва тим успішніша з чим більшою булавою вона принесена, а через те з більшою нерозвагою. Однак через те скільки ж то жертв, принесених найбагроднішими поривами найкращих з-поміж Вас стає не тільки безуспішними, але просто шкідливими" [21, с. 106].

Розуміючи необхідність нагальної консолідації українського суспільства задля національного блага в умовах війни, А. Шептицький намагався вплинути й на подолання міжконфесійних суперечностей. У грудні 1941 р. він видав послання "До Всіх Високопреосвящених і Преосвящених Архієреїв в Україні й на українських землях", у якому зазначалося: "До осягнення наших національних ідеалів треба нам єдності, бо навіть при найбільшій єдності й найбільш посилені змагання із нашого боку, обставини можуть так скластися, що їх не осягнемо. Тому треба нам, скільки це тільки можливе усунути всякі роздори і все, що ділить, і всіми силами змагати до осягнення, по змозі, якнайбільшої єдності... Між роздорами, що ділять Українців, не останнє місце займають релігійні справи, в яких ми так поділені. А, безперечно, релігійна єдність була могутнім товчком в осягненні національної єдності. Тому, думаю, що кожний український патріот повинен зробити все, що може допомогти здійсненню такої релігійної єдності" [7, с. 2].

Український письменник Я. Грицьковян, який ґрунтовно аналізував як послання греко-католицьких єпископів, так і всю церковну літературу Галичини першої половини ХХ ст., констатував: "Українська католицька інтелігенція, духовенство після поразки у 1919 р. зрозуміли, що треба їм прискорити рух усвідомлюючої праці, органічно та глибоко переоріювати поле українського національного життя під засів уже чистої, безкомпромісної ідеї..." Основні пункти програми католицьких творів виникали з позиції до матеріалізму і комуністичних ідей... У зв'язку з тим українська католицька інтелігенція ставить перед собою численні завдання усвідомлюючого характеру: вести в різних кругах власного народу освітню й культурну діяльність, оголошувати друком і розповсюджувати релігійну літературу, формувати світогляд українських католиків" [4, с. 138]. У 1930-х рр. як й А. Шептицький, так і Й. Сліпий ініціювали видання різного роду наукової літератури, історичних розвідок з метою протистояння інформаційній війні, яку вів на території УРСР радянський уряд.

Внаслідок швидких і часто спорадичних трансформацій першої половини ХХ ст., провід УГКЦ займав практично незмінну позицію щодо соціального служіння свого духовенства і монашества. Зокрема, у процесі політичного самовизначення і побудови стратегії національного будівництва А. Шептицький апелював до виховання соціальної співвідповідальності і цій проблема-

тиці присвятив чимало своїх послань та звернень до підростаючого покоління українців. В опублікованому 15 березня 1934 р. листі під назвою "Хто винен", він апелює до ментальної і духовної консолідації суспільства, що дозволить, зокрема, лікувати рани історії, виправляти помилки минулого: "... Бо більшу прислугу віддає людині й народові той, хто його вчить поправляти свої помилки, ніж той, хто вчить його гордіти та тішитися славою чи величчю минулих поколінь" [21, с. 123]. У своїй праці "Пересторога перед небезпекою комунізму", написаній у 1936 р. і виданій у друкарні Унівської Святоуспенської Лаври, митрополит наголошував, що потурання комунізму – це своєрідна зрада "...церкви, свого народу, усіх покривджених і пригноблених у всьому світі" [19, с. 123]. Власне, він це говорив у контексті того, що більшовицький режим робив усе для того, аби переформатувати українське суспільство, знищити його національну самоідентифікацію, його історію. Тому, писав він, "Хто помагає комуністам у якійнебудь їх роботі, зраджує тим самим свій нарід. Ось правда, що її треба часто пригадувати особливим способом у тих часах, коли комуністи видумали так званий "народний" чи "людовий фронт", щоб успішніше дурити і в свої сіті втягти навіть людей, що щиро люблять батьківщину" [20, с. 4]. Іншими словами, митрополит намагався донести до суспільства той факт, що радянська політика, влаштувавши голодомор на "Великій Україні", а опісля і масові розстріли інтелігенції, робила все для того, аби розбити народ, засіяти серед нього страх і виховати в ньому сексотів. Улітку 1938 р. у спільному пастирському посланні єпископату Галицької церковної провінції А. Шептицького, Г. Хомишина, Й. Коциловського, М. Будки, Г. Лакоти, І. Бучка, І. Лятишевського "Духовенству й Вірним", наголошувалося: "...Той брак єдності сам собою спричинив уже великі терпіння, які в кожному поколінні спливали передовсім на бідних людей" [21, с. 499]. Заклик греко-католицьких владик до народу був застереженням і стосувався далеко не лише галичан. Зрештою і національне виховання, яке намагалося втілювати в життя греко-католицьке духовенство, не обмежувалося самою Галичиною. Із цього приводу вдало висловився дослідник релігійно-церковного життя в Україні І. Паславський: "Яке б упередження до унії та уніатів не панувало серед тих чи інших верств української суспільності, все-таки, якщо хочемо бути об'єктивними, мусимо ствердити, що уніатська, тобто греко-католицька церква традиційно була єдиною, яка найбільш адекватно й послідовно виражала українські національні інтереси. У XVIII–XIX ст. іншої такої церковної традиції на Україні попросту не було" [17, с. 12–13].

Таким чином, переосмислення минулого крізь призму реалій сьогодення дозволяє констатувати певні аксіоми в історичному розвитку української нації. Так, перша половина XX ст. стала добою випробувань для українського народу. Це був час, коли в горнілі кровопролитних війн і революцій, які в більшій мірі були насаджені українству, творилася й сама Українська Держава. І вона відбулася завдяки копткій і жертвовній праці сотень тисяч і мільйонів людей, які, головно, вистояли в умовах жакливого терору та заборон. Вагому роль у цьому відіграло й духовенство Української греко-католицької церкви, яке зуміло виховати нову генерацію українців, дати поштовх національному пробудженню в Галичині, було голосом народу на міжнародній арені. Національно-просвітницька робота греко-католицьких єпископів, яку в радянській історіографії називали буржуазною, була спрямована на консолідацію народу в умовах геополітичних трансформацій. Сама націотвор-

ча стратегія і самого очільника УГКЦ митрополита Андрея Шептицького виявилася неоднорідною: по-перше, спрямовувалася на популяризацію українства за кордоном; по-друге, на виховання у громадян патріотизму, самоповаги та стремління до єдності; по-третє, на захист національних інтересів українців в умовах окупації до і під час Другої світової війни.

Список використаних джерел:

1. Бережанські вісті. – 1942. – 1 берез.
2. Ваврик М. По Васильянських монастирях / М. Ваврик. – Торонто : Вид-во оо. Василіян, 1958. – 286 с.
3. Вергун П. Отець Кирило Селецький / П. Вергун // Богословія. – 1988. – Т. LI, кн. 1–4. – С. 131–196.
4. Грицькован Я. Українська католицька література / Я. Грицькован // Богословія. – 1990. – Т. 54, кн. 1–4. – С. 137–145.
5. Гуркіна С. Дві долі: греко-католицьке духовенство і радянська влада / С. Гуркіна // Схід – Захід : іст.-культуролог. зб. – 2008. – Вип. 11–12. – С. 265–282.
6. Зборівські вісті. – 1941. – 31 лип.
7. Зборівські вісті. – 1942. – 22 лют.
8. Компендіум соціальної доктрини Церкви / заг. ред. Л. Коваленко. – К. : КАЙРОС, 2008. – 549 с.
9. Кошетар У.П. Українська греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Галичини (1900–1939 pp): навч. посіб. / У.П. Кошетар. – К. : МАУП, 2005. – 128 с.
10. Крип'якевич І. Нова історія України / І. Крип'якевич, М. Дольницький. – Детройт : Батьківщина, 1954. – 184 с.
11. Кушнір М. Перспективи українського християнського націоналізму / М. Кушнір. – Філадельфія : Америка, 1973. – 51 с.
12. Ленчик В. Патріарх і Кардинал Йосип Сліпий, як професор і ректор Богословської академії у Львові / В. Ленчик // Богословія. – 1984. – Т. XLVIII, кн. 1–4. – С. 123–131.
13. Лисенко О.Є. Релігійне питання у теорії та практиці українського націоналізму в I пол. XX ст. / О.Є. Лисенко // Український історичний журнал. – 2000. – № 1. – С. 29–50.
14. Марчук В.В. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України XX ст. : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України / В.В. Марчук; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Чернівці, 2004. – 35 с.
15. Нагаєвський І. Католицька церква в минулому і сучасному Україні / І. Нагаєвський. – Філадельфія : Друкарня Америки, 1950. – 88 с.
16. Онуфрійчук Ф.Ф. Митрополит Андрей в служінні Богові, Українській православної Церкві і українському народові / Ф.Ф. Онуфрійчук. – Вінніпег : [б. в.], 1983. – 200 с.
17. Паславський І. Між Сходом і Заходом. Нарис з культурно-політичної історії української церкви / І. Паславський. – Львів : Стрім, 1994. – 144 с.
18. Томашівський С. Історія церкви на Україні / С. Томашівський. – Філадельфія: [б. в.], [б. р.] – 159 с.
19. Хоптюк Л. Життя та діяльність митрополита Андрея Шептицького (1865–1944) / Л. Хоптюк // Католицький щорічник. – К. : Вид. дім "KM Academia", 1998. – С. 9–130.
20. Шептицький А. Осторога перед загрозою комунізму / А. Шептицький. – Унів. Друк. Св. Усп. Лаври Студ. Уставу, 1936. – 12 с.
21. Шептицький А. Твори Опега (морально-пасторальні) / А. Шептицький. – Рим : Вид-во укр. кат. у-ту ім. Климента Папи, 1983. – 548 с.

References:

1. ANON (1942, March 1) Novi formy orhanizatsii ukrainskoi molodi [The New Forms of the Organization of Ukrainian Youth]. *Berezhanski visti*. P. 1. [In Ukrainian]
2. VAVRYK, M. (1958) Po Vasylianskykh monastiriakh [Through Basilians' Monasteries]. Toronto: Vydavnytstvo o. Vasylian. [In Ukrainian]
3. VERHUN, P. (1988) O. Kyrylo Seletskyi. *Bohoslovia*. Vol. 52, part. 1–4. Pp. 131–196. [In Ukrainian]
4. HRYTSKOVYAN, YA. (1990) Ukrainska katolytska literature [Ukrainian Catholic Literature]. *Bohoslovia*. Vol. 54, part. 1–4. Pp. 137–145. [In Ukrainian]
5. HURKINA, S. (2008) Dvi doli: hreko-katolytske dukhovenstvo i radianskavlada [The Two Fates: Greek Catholic Priesthood and Soviet Authority]. *Skhid-Zakhid: Istoryko-kulturolohychnyi zbirnyk*. 11–12. Pp. 265–282. [In Ukrainian]
6. SHEPTYTSKY, A. (1941, July 31) Do ukrainskoho narodu! [To Ukrainian People!]. *Zborivski visti*. P. 2. [In Ukrainian]
7. SHEPTYTSKY, A. (1942, February 22) Poslannia Mytropolyta Andreia Sheptytskoho [Pastoral of Metropolitan Andrei Sheptytsky]. *Zborivski visti*. P. 2. [In Ukrainian]
8. KOVALENKO, L. (ed.) (2008) Kompendium sotsialnoi doktryny Tserkvy [The Compendium of the Church Social Doctrine]. Kyiv: KAIROS. [In Ukrainian]
9. KOSHETAR, U.P. (2005) Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilno-politychnomu zhytti Halychyny (1900–1939): Navchalnyi posibnyk

[The Ukrainian Greek Catholic Church in the Social and Political Life of Galicia (1900–1939): Coursebook]. Kyiv: MAUP, 2005. [In Ukrainian]

10. KRYPIAKOVYCH, I.; DOLNYTSKYI, M. (1954) Nova istoriia Ukrainy [The Modern History of Ukraine]. Detroit: Batkivshchyna. [In Ukrainian]

11. KUSHNIR, M. (1973) Perspektyvy ukrainskoho khrystyianskoho natsionalizmu [The Perspectives of Ukrainian Christian Nationalism]. Philadelphia: Ameryka. [In Ukrainian]

12. LENTSYK, V. (1984) Patriarkh i Kardynal Yosyp Slipy yak professor i rector Bohoslovskoi akademii u Lvovi [Patriarch and Cardinal Joseph Slipy: Professor and President of the Lviv Theological Academy]. Bohoslov'ia. Vol. 43, part. 1–4. Pp. 123–131. [In Ukrainian]

13. LYSENKO, O.YE. (2000) Relihiine pytannia u teorii ta praktitsi ukrainskoho natsionalizmu v I pol. XX st. [The Question of Religion in the Theory and Practice of Ukrainian Nationalism in the 1st half of 20th Century]. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. 1. Pp. 29–50. [In Ukrainian]

14. MARCHUK, V.V. (2004) Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy XX st. [The Ukrainian Greek Catholic Church in the Social Life of Ukraine of 20th Century]. Abstract of unpublished thesis (Ph. D. in History), Vasyl Stefanyk Precarpathian University. [In Ukrainian]

15. NAHAIEVSKYI, I. (1950) Katolytska tserkva v mynulomu i suchasnomu Ukrainy [The Catholic Church in the Past and Present of Ukraine]. Philadelphia: Drukarnia Ameryky. [In Ukrainian]

16. ONUFRIICHUK, F.F. (1983) Mytropolyt Andrei v sluzhinni Bohovi [Metropolitan Andrei in the Service of God]. Winnipeg: [s.n.] [In Ukrainian]

17. PASLAVSKYI, I. (1994) Mizh Skhodom i Zakhodom. Narys z kulturno-politychnoi istorii ukrainskoi tserkvy [Between the East and the West. Essays on the Cultural and Political History of the Ukrainian Church]. Lviv: Strim. [In Ukrainian]

18. TOMASHIVSKYI, S. (n.d.) Istorii tserkvy na Ukraini [Church History in Ukraine]. Philadelphia: [s.n.] [In Ukrainian]

19. KHOPTIUK, L. (1998) Zhyttia ta diialnist mytropolyta Andreia Sheptytskoho (1865–1944) [The Life and Activity of Metropolitan Andrei Sheptytsky (1865–1944)]. In: *Katolytskyi shchorichnyk*. Kyiv: Vydavnychiy dim "KM Academia". Pp. 9–130. [In Ukrainian]

20. SHEPTYTSKY, A. (1936) Ostoroha pered zahrozoiu komunizmu [The Caution against the Danger of Communism]. Univ: Drukarnia Sviato-Uspenskoj Lavry Studiiskoho Ustavu. [In Ukrainian]

21. SHEPTYTSKY, A. (1983) Tvory Opera (moralno-pastoralni) [Opera Works (Moral and Pastoral)]. Rome: vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universitetu im. Klymenta Papy. [In Ukrainian]

Надійшла до редколегії 19.06.18

T. Pshenychnyi, Ph. D. in History, Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ROLE OF THE UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH IN THE NATIONAL EDUCATION OF SOCIETY IN THE FIRST HALF OF THE 20th CENTURY

An integral part of society's life was and remains the church. Ukrainian church space was built on the heritage of generations and subsequently could become an integral element of the national revival of the Ukrainian people. In the twentieth century, it was clearly represented by the Ukrainian Greek Catholic Church, which was able to become the center of the national movement and the creator of the national intellectual elite, a promoter of justice in Soviet times. This article is devoted to the mission of the Ukrainian Greek Catholic Church in Ukrainian society, the activities of its clergy and bishops in preserving the national identity of the Ukrainian people.

Key words: Ukrainian Greek Catholic Church, Ukrainian nation, Ukrainian people, national heritage, social doctrine of the church.

УДК: [061.235:371.83](4-11)"1939/1944"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.138.14>

А. Тронь-Радомська, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТАБОРІВ ДЛЯ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Проаналізовано діяльність Українського центрального комітету в Генеральній губернії у сфері організації таборів для виховання молоді. Подано класифікацію різновидів таборів і їхню структуру, умови побуту та санітарні вимоги. Розглянуто всі основні освітні напрями роботи в юнацьких осередках. Підкреслено особливу увагу таборової програми до спорту і, зокрема, мандрівництва з походами в гори і вивченням картознавства. Постійно проводили змагання за "Відзнаку фізичної справності" та турніри з різних видів спорту. Засобами національно-суспільного виховання, основою якого було українознавство, були дискусії, лекції, ватри. Завдяки проведенню фахової підготовки кожен учасник отримував початкові відомості з якоїсь галузі практичного знання (сільськогосподарська освіта, будівництво, опіка над хворими, столярство, шоферство). Така робота викликала довіру та повагу з боку батьків і західноукраїнської молоді. Зазначається про використання таборовиками типової для армії атрибутики і форм організації: стрілової підготовки, піднімання прапора, звітування, дисципліни. Обґрунтовано думку, що це стало продовженням традиції пластових таборів. Проілюстровано мережу молодіжних таборів УЦК, що покривала всю українську етнографічну територію Генеральної губернії. Акцентовано увагу на відмінних рисах організації порівняно з польськими дитячими таборами цього періоду.

Ключові слова: Український центральний комітет, табір, Генеральна губернія, спорт, виховання.

Національно-суспільне та фізичне виховання молоді належало від початку існування Українського центрального комітету (УЦК) до його найважливіших завдань [8, с. 234], що викликало довіру та повагу з боку батьків та західноукраїнської молоді [6, с. 179]. Дошкілля, школа і позашкільні мали бути трьома частинами безперервного процесу виховання [8, с. 197]. Справами останнього займався Відділ опіки над молоддю і родиною (ВОН-МІР) під керівництвом спочатку колишнього пластового діяча Ярослава Рака, а із серпня 1940 р. – Володимира Татомира [8, с. 238], який підкреслював велике значення таборів і вважав їх найкращим засобом виховання молоді [13, с. 4]. Це підтверджувала тогочасна преса, зазначаючи, що "наша таборно-виховна акція – це могутній засіб усебічного виховання нового українського покоління в дисципліні, ідейному спрямуванні до нових форм організацій, це школа гарту" [20, с. 157].

В українській історіографії питання організації УЦК таборів для молоді побіжно торкався Василь Офіцинський при вивченні організаційної структури товариств, заснованих відділом Опіки над молоддю і родиною. За такої недостатньої розробленості теми ми не можемо претендувати на якісну реконструкцію виховної політики УЦК і його гуманітарної сфери загалом. Зазначена розвідка покликана максимально всебічно висвітлити історію цього вагомому явища.

За класифікацією В. Татомира, табори поділялися на постійні і мандрівні, а останні могли бути звичайними, водними, зимовими. Відповідно до віку учасників та їхньої освіти, або відповідно до якогось окремого завдання, табори були відпочинкові, піонерські й інструкторські [13, с. 17].

Відпочинкові табори давали молоді змогу перебувати серед гарних околиць, набиратись здоров'я і сил, а